

נעשה אדם

ברכת אבות

א-דני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו. אלקי אברהם. אלקי יצחק. ואלקי יעקב. הו-ל הגדול הגבור והנורא א-ל עליון. גומל חסדים טובים. וקונה הכל. וזוכר חסדי אבות. ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה: מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה ה' מין אברהם:

Blessed are You, Hashem, our G-d and the G-d of our forefathers, G-d of Avraham, G-d of Yitzchak and G-d of Yaakov, the great, mighty and awesome G-d, the supreme G-d, Who bestows beneficial kindness and creates everything, Who recalls the kindnesses of the Patriarchs and brings a Redeemer to their children's children, for His Name's sake, with love. O King, Helper, Saviour and Shield. Blessed are You Hashem, Shield of Avraham.

ש"ע אורח חיים ק"א:א'

המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולם לפחות יכוין באבות ואם לא כיון באבות אע"פ שביון בכל השאר יחזור ויתפלל: הגה והאידנא אין חוזקין צביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין חס כן למה יחזור. (טור):

רינת חיים עמ' ח'

נמצא שאין אנו משבחים אותו כביכול כדי לתת לו ית' שבח ולגדלו, אלא כדי שאנו בעצמנו נכיר יותר בגדולתו ויכולתו הבלעדית, ועי"כ כל הבקשות יהיו יותר מעומק הלב, ונחוש את תלותו בו, ונגיע למטרת התפילה – התקרבות להשי"ת, לכן הברכה הראשונה הוא המעכבת את התפילה.

גמ' מגילה יז:

תנו רבנן מניין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים

Our Rabbis taught: Whence do we derive that the blessing of the Patriarchs should be said? Because it says, Ascribe unto the Hashem, O you sons of might.

רש"י שם

הבו לה' – הזכירו לפניו את חילי הארץ:

יחזקאל י"ז:ג

וַיִּקַּח מִן־רֶעֶה הַמְּלוּכָה וַיְכַרְתָּ אִתּוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאֶלֶה וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקֹחַ:

And he took of the royal seed and formed a covenant with him, and he brought him into an oath and the mighty of the land he took away.

מצודות ציון שם

אילי – ענין חוזק כמו זיד אל גוים

שפתי חיים שם

חז"ל קראו לברכה הראשונה של שמונה עשרה ברכת אבות, ולכא' הברכה אינה מדברת על גדלות האבות אלא על אלקי האבות. התשובה היא שהמעלה המיוחדת לכל אחד מהאבות אנו לומדים את גדלות הנהגותיו ית'. כי אברהם אבינו שהצטיין בחסד למד זאת ממעלת החסד של השי"ת, ומכן אנו למדים את גודל חסדי השי"ת בהנהגת הבריאה, וכך אנו גם למדים מגבורותיו של יצחק והאמת של יעקב את הנהגותיו ית'.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תכג

וכן ענין הברכה שהכל יברכוהו ויודוהו לומר שהוא המבורך כי מאתו כל הברכות. ומכלל הברכה ההודאה שהוא שליט בכל והכל מאתו הטוב והמיטיב. כמו שאמרו חייב אדם לברך על הרעה כדרך שמברכין על הטובה. שהברכה מלשון ברכות מים ושלטנותו יתברך לא תפסק לעולם. והוא שאמר דוד (תהלים פ"ט) ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

שו"ת הרשב"א חלק ה סימן נ

המדה שהשי"ת כך חייבה חכמתו שע"י תפלת חסידיו וברכותיהם יתרצה ויתרבה טובו למברכיו ומכירי טובו. כן הוא הענין לפי דעתי אף על פי שיש פנימי זולת זה לאשר זיכה אותו השם ית' להתבונן בס' תורתו.

שו"ת הרשב"א חלק ה סימן נא

החכם השלם שאלת מהו ענין הברכות, שהברכה תוספת טובה ומה יוסיף עבד לאדוניו, באמת לשון ברכה תוספת וריבוי הוא והוא מלשון ברכות המים. ויש בענין הברכות סוד עמוק יבינהו מי שזיכה הש"י אותם לעמוד בסוד התורה. ואמנם גם עליהם מבואר. כי הברכה והתוספת הברכה יר' מב' צדדין פעמים מצד המקבל ופעמים מצד הנותן והמשפיע ברכותיו. והמשל בזה כמלך הנותן ומשפיע מטובו לעבדיו שנראית הברכה לעבדיו מצד שנתרבו וניתוסף שהיו חסרים ונתמלאו. אבל המלך כבר נודע שהוא יש לו כמה שנתן והיטיב ואין נראה בו התוספת והריבוי. ואמנם אם היה המלך משפיע תמיד ומספיק בלי הפסק מתנות גדולות לחיילות המרובות באמת יראה שהוא בעצמו מתברך עד שאינו פוסק אפילו רגע מהספיק כל חיילותיו הגדולות ההם. ולא שהמלך יהא מתרבה ממקום אחר ומקבל ברכה ותוספת ממי שהוא גדול ממנו שמספיק לו רק שהכל מברכין אותו ר"ל נותנין הברכה ומוזים שהוא אדון כל אותה הברכה ואוצרות טובו לא יכזבו לעולם. וכל שהוא מוסיף בטובו יוסיפו הכל להכיר וידעו כי אין לברכתו שיעור וערך ולא הפסק. ואילו היו עבדיו מקטינין אותו והיה פוסק להיטיב להם ידעו ויחשבו עבדיו שלא הכירו בגדולת המלך ולא הרגישו שסבה מהם שאוצרתיהן חסרים מכמות שהיו ואינו כן. אלא הם סבה ולא מצד המלך וככה ענין הברכות שאנו מודים לפניו על מזונותיו ועל טובות המגיעות לנו מאתו ית' ומתפללים שיתמיד טובו לברכותיו כדי שידעו הכל שהוא ברוך. וכאמרו ברוך ומבורך בפי כל הנשמה

נפש החיים שער ב פרק ב

והענין כי מלת ברוך. אינו לשון תהלה ושבח כמו ששומה בפי ההמון. שהרי כשאהו לר"י ישמעאל בני ברכני. לא אמר שם שום שבח בברכתו אלא תפלה ובקשת רחמים. וכן בב"מ (ק"ד א') אמרינן וברכך יצא הקדש שא"צ ברכה. ופריך הש"ס ולא והא כתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' כו'. אבל האמת. כי ברוך פירושו לשון תוספת ורבו. וכענין קח נא את ברכתי כו'. וברך את לחמך. וברך פרי בטנך כו'. והרבה כיוצא במקרא. שא"א לפרשם לשון תהלה ושבח. אלא לשון תוספת ורבו. ובזה אמר בכ"מ לאמשכא ברכאן כו'. לארקא ברכאן. לאוסיפי ברכאן. תוספת רבויא דברכאן כו'. וע' ברע"מ (ריש פ' עקב ע"א וע"ב) שברוך אתה הוי"ה פ' כמשמעו לאמשכא ולארכא חיינן ממקורא דחיי לשמי' דקב"ה קדישא כו'. וכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך. ואינון ברכאן אריק ב"נ באינון מלין כו' ע"ש באורך. וכ"כ בפע"ח (שער הקדישים פ"א) ז"ל סוד ברוך בכל מיני רבויין. וכ"ה שם (סוף שער הבריאה וספ"ב משער העמידה ובריש פ"ג שם ובשער השבת ריש פ"ב ובשער תפלת ר"ה פ"ג) ע"ש. וכ"כ הרשב"א ז"ל בענין ישמעאל בני ברכני ע"ש:

רינת חיים עמ' י'

"ברוך" ע"ד הפשט "ברוך" הוא תואר ושבח שהוא מקור הברכות, וע"י ההכרה שזו אנו זוכים שהוא ית' ישפיע לנו מטובו.

בכל ברכה כלול בה שני דברים א. אנו מודים על האמת שהכל שלו והכל ממנו. ב' אנו מבקשים שיתגלה טובו וברכתו. וע"י שאנו מכירים שהוא ית' המשגיח ומשפיע הכל, אנו זוכים שהשי"ת ישפיע את השגחתו על העולם.

שו"ע אורח חיים ה'א'

יכוין בברכתו פירוש המלות כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל ויכוין בכתובתו ביו"ד ה"א שהיה והוה ויהיה ובהזכירו אלקים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם:

נפש החיים שער א' פרק ב'

אמנם להבין ענין אומרו בצלם אלקים דיקא. ולא שם אחר. כי שם אלקים ידוע פירושו שהוא מורה שהוא ית"ש בעל הכחות כולם כמ"ש בטור (א"ח סימן ה'). וענין מה שהוא יתברך נקרא בעל הכחות. כי לא כמדת ב"ו מדת הקב"ה. כי האדם כשבונה בנין. דרך משל מעץ. אין הבונה בורא וממציא אז מכחו העץ רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבנין. ואחר שכבר סדרם לפי רצונו. עם שכחו הוסר ונסתלק מהם. עכ"ז הבנין קיים. אבל הוא ית"ש. כמו בעת בריאת העולמות כולם. בראם והמציאם הוא יתברך יש מאין בכחו הבלתי תכליתי. כן מאז כל יום וכל רגע ממש. כל כח מציאותם וסדרם וקיומם. תלוי רק במה שהוא ית"ש משפיע בהם. ברצונו יתברך כל רגע כח ושפעת אור חדש. ולו היה הוא ית' מסלק מהם כח השפעתו אף רגע אחת. כרגע היו כולם לאפס ותהו. וכמו שיסודו אנשי כנה"ג המחזש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. היינו תמיד ממש כל עת ורגע. וראייתם מפורשת כאמור לעושה אורים גדולים. שלא אמר עשה אלא עושה:

שפתי חיים שם

ליתר דיוק אין הכוונה שכל הכוחות פועלים בגלל היכולת שהקב"ה נותן להם, אלא שהקב"ה עצמו הוא הפועל דרך צינורות כאלו הנקראים כוחות. ראייה לדבר מנוסח הברכות שתיקנו לנו חז"ל, כגון: **"המאיר לארץ"** הבורא ית' הוא **המאיר לארץ** אלא שהוא עושה זאת דרך צינור המסתיר אותו הנקרא **"חמה"** אבל לאמיתו של דבר הוא ית' בעצמו מאיר לארץ.

וכן **"ברוך אתה ה' רופא כל בשר"**, היינו הוא ית' פועל ומרפא את הזקוקים לרפואתו, אלא שהוא פועל זאת צינורות הנקראים רופא ורפואות המסתרים אותו ית', אבל באמת הוא ית' בורא את הרפואה בתתו לרופא את העצה והדרך איך לרפא, ובכך שמפעיל את הכח המרפא ברפואה לגופו של החולה. וזהו **"בעל הכוחות כולם"** הוא המפעיל אותם. והוא **"תקיף בעל היכולת"** שאין לו שום הגבלה. ומכיון שאנו מכירים בתוקף כוחו לכן אנו אומרים **"אלקינו"**, האלקים שלנו שאנו מכירים את כוחו.

"ואלקי אבותינו" ההכרה שלנו באלקותו בנויה על המסורת מהאבות הקדושים שהם בהנהגה המיוחדת – כל אחד בדרכו גילה לנו גוון אחד מהנהגת השי"ת.

"אלקי אברהם" מה שגילה אברהם אבינו מהנהגת השי"ת בבריאה את מידת חסדו ית', כי אברהם אבינו בהרבותו להטיב הבריות, לימד: א. שכל מה שמיטיב הוא השתמשו בטוב שהשי"ת משפיע לבריאה, שהוא המיטיב האמיתי בכל פרט ופרט בחיי האדם.

מדרש תנחומא לך לך פרק יב

אחר הדברים האלה זש"ה רשע עושה פעולת שקר וזורע צדקה שכר אמת (משלי י"א) רשע עושה פעולת שקר זה נמרוד הרשע שהיה עושה צלמים ומטעה הבריות שנמשלה עבודת עכו"ם לשקר שנאמר (ירמיה י) נבער כל אדם מדעת הוביש כל צורף מפסל כי שקר נסכו ולא רוח בם וזורע צדקה שכר אמת זה אברהם שזורע צדקה והיה מאכיל עוברים ושבים שנאמר ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם (ברא' כ"א) לאחר שהיה מאכילן ומשקן היו מברכין אותו ואמר להם לי אתם מברכין ברכו לבעל הבית שנותן לכל הבריות אוכל ומשקה ונותן בהם רוח והיו אומרים לו היכן הוא אמר להם שליט בשמים ובארץ וממית ומחיה מוחץ ורופא צר את העובר במעי אמו ומוציאו לאויר עולם מגדל צמחים ואילנות מוריד שאול ויעל כיון שהיו שומעין כך היו שואלין כיצד נברך אותו ומחזיקין לו לטובה היה אומר להם אמרו ברוך ה' המבורך לעולם ועד ברוך נותן לחם ומזון לכל בשר והיה מלמדם ברכות וצדקות הוא שאמר הכתוב ואת הנפש אשר עשו בחרן א"ר אלכסנדר אלמלא נתכנסו כל הבריות לעשות יתוש אחד אין יכולין לעשות ומהו הנפש אשר עשו שהיה מלמדן יראת שמים ומורה להן את התורה אמר לו הקב"ה אתה זרעת את הצדקה והודעתני בעולם שכר אתה נוטל שנאמר שכרך הרבה מאד:

רינת חיים שם

"אלקי יצחק" שביראת שמים העצומה שהיתה לו, כפי שאמרה תורה על היחס שבין יצחק אבינו להקב"ה **"וישבע יעקב בפחד אביו יצחק"** (בראשית ל"ב:ג). בהנהגתו זו לימד יצחק את הנהגת הדין של השי"ת בבריאה.

"ואלקי יעקב" "יעקב שלימא" שגילה וגילם בהתנהגותו את מידת האמת – השלימות של הקב"ה.

Rav Schwab on Prayer p414-415

Our Avos — Avraham, Yitzchak, and Yaakov — recognized *HaKadosh Baruch Hu* as *Melech HaOlam*. However, there are three aspects of *Malchus Shamayim*, and each one of the Avos emphasized one of them in their lives:

Avraham spread the knowledge of *HaKadosh Baruch Hu* in the world. In his own lifetime, he convinced thousands of people to become believers in *HaKadosh Baruch Hu*. And eventually, in *yemos HaMashiach*, when נְדִיבֵי (Tehillim 47:10), the noblemen of the nations gather and recognize that *HaKadosh Baruch Hu* is the *Melech HaOlam*, this universal recognition of *HaKadosh Baruch Hu* will be based on the historic influence of עם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהָם, the nation of the God of Avraham (ibid.). When the time comes that זְכַרְיָהּ, Hashem will be the King over all the land (Zechariah 14:9), and the whole world finally recognizes the *Malchus Shamayim*, it will be because Avraham Avinu, the father of a multitude of nations (Bereishis 17:5), spread the knowledge of *HaKadosh Baruch Hu* throughout the world. This is what is meant by אֱלֹהֵי אֲבֹרָהָם.

Yitzchak emphasized the recognition of *HaKadosh Baruch Hu* as his own personal *Melech*. Yitzchak demonstrated through the *Akeidah* that not only is *HaKadosh Baruch Hu* the מֶלֶךְ עַל כָּל הָעָרֶץ, as his father Avraham had taught, but He is especially his own *Melech* for Whom he was prepared, at any moment, to give up his life. This is what is meant when Chazal tell us:

אָמְרוּ לְפָנֶי, Say the words of kingship before Me to express the fact that you have accepted me as your king (Rosh Hashanah 16a). The Rema, quoting Rambam in *Moreh Nevuchim*, emphasizes that one should be aware that every moment of his life he is constantly being watched by הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל, the great King, *HaKadosh Baruch Hu* (see Rema, *Shulchan Aruch, Orach Chaim* 1). This special awareness that Yitzchak had is what is meant by, נֶאֱבָרְךָ נְדוּ שְׂאוֹמְרִים אֱלֹהֵי יִצְחָק.

Yaakov embodied נֶאֱבָרְךָ שְׁמֶךָ, I will make your Name grow [gradually] greater and greater (Bereishis 12:2). The teaching of *Malchus Shamayim* that Avraham brought to the world spread gradually to the rest of the world. The contribution of Yaakov in furthering this ideal was to emphasize first the full and unequivocal acceptance of *Malchus Shamayim* among his own people, *Klal Yisrael*. *HaKadosh Baruch Hu* had first to become מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלֵהוּ, The King of Yisrael and its Redeemer (Yeshayahu 44:6), and then the concept of *Malchus Shamayim* would eventually be recognized throughout the entire world: וְיִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר, Hashem shall reign forever — your God, O Tziyon, from generation to generation (Tehillim 146:10).

These three different viewpoints are all complementary. Our Avos, each in his own specialized approach, spread the concept of the totality of *Malchus Shamayim* throughout the world.

In summary, therefore, the *Bircas Avos* is very much in compliance with the rule requiring *Malchus* in our *berachos*, because it contains:

אֱלֹהֵי אֲבֹרָהָם, meaning מֶלֶךְ עַל הָעוֹלָם, King of the universe;
אֱלֹהֵי יִצְחָק, meaning מֶלֶךְ עַל הַיְחִידִי, King of each individual;
אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, meaning מֶלֶךְ עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל, King of the Jewish people.

The *berachah* continues:

בראשית רבה מ"ז:

אר"ל האבות הן הן המרכבה שנא' ויעל אלקים מעל אברהם ויעל מעליו אלקים (בראשית כה) והנה ה' נצב עליו:

רש"י בראשית י"ז:ב"ב

מעל אברהם – לשון נקיה הוא כלפי שכינה ולמדנו (ב"ר) שהלדיקים מרכבתו של מקום:

גור אריה שם

ולפי מדרשו שהלדיקים הם מרכבתו של הקב"ה. וטעמא דמילתא כי על ידם השכינה שורה בארץ, והשכינה היא עליהם, ולפיכך הם כסא לשכינה ומרכבתו. אבל בב"ר (מז, ו) לא אמרו רק שהאבות הן הן המרכבה שלימה, ורש"י כתב שהלדיקים הן הן מרכבתו (קושית הרמב"ן), ויראה דטעמא דרש"י שהאבות הן הן המרכבה שלימה, כי אחר שהיו שלשה אבות – והן אבות העולם – הן הן המרכבה שלימה בכלל, אבל שאר צדיקים הם פרטים ואינם מרכבה

שלימה, וכל אחד יש לו ענין מה מן המרכבה. אך יראה שאין שייך לומר מרכבה רק באבות מטעם זה עצמו, לפי שהם אבות העולם בכלל, וראוי שיהיו מרכבה, אבל פרטי הצדיקים מפני שהם פרטים - לא שייך בהם מרכבה, ובזה דברי רז"ל במדרש (ב"ר מז, ו) 'האבות הן הן המרכבה', דוקא אבות מטעם שאמרנו:

מכתב מאלהו ח"ב עמ' 160

ויש בזה דברים עמוקים מאד. אבל המעט שניתן לנו להבין הוא שהאבות הקדושים ע"ה זכו לדבק כל דעתם, לבם והויתם בבורא ית' בלי שום הפסק כלל: וכל מציאותם היתה מסורה לה' עד בלי להשאיר מקום לעצמיותם. כי מחשבותיהם ומעשיהם היו אך ורק לעבודת השי"ת, עד שבכל דבורם ובכל תנועותיהם, אף בענינים שנראים לעין כעסקי עולם הזה, היתה מתגלה קדושת השי"ת והשראת שכינתו, עד שהוא ית' ייחד שמו עליהם כאמרנו "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב".

רמב"ן האמונה ובטחון פרק ט"ז

ואפשר שלא היתה כוונתם באמרם, האבות הן הן המרכבה' על האבות לבדם ועל דוד אלא על כל צדיק וצדיק שידבק במידה אחת ממידתו של הקב"ה אבל הזכירו האבות שדבקו באותן המידות הנוראות שהעולם מתקיים בהם.

מוסף לראש השנה

וְתִרְאֶה לְפָנֶיךָ עֲקָדָה שְׁעָקָר אֲבֹתֵינוּ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְכָבֵשׁ רִחְמִיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְךָ שָׁלֵם

שפתי חיים מידות ועבודת ה' ח"א עמ' תע"ז

עקידת יצחק אינו סיפור היסטורי מן העבר אלא מציאות רוחנית קיימת בהווה כדי שתהיה לנו שייכות לעקידה שבזכותה הקב"ה ירחם עלינו אנחנו צריכים להדבר בה לשאוב מהכח של מסירות נפש של האבות לעשות גם אנו את רצון ה' במסירות ובהתאמצות. וככל שמעשינו יהיו מתאימים ומושפעים יותר ממהות העקידה באותה מידה הקב"ה יזכור לנו אותה יותר ברחמים.

Rav Hirsch Siddur p130-131

We bow as we utter the word ברוך which is our pledge of obedience, but we stand erect again when we come to ה', for the thought of the Name of the L-rd should not weigh us down but should rather sustain us at all times. For this same reason we need bow only at the beginning and end of the first blessing (avos) and at the beginning and end of modim.

G-d of our fathers, that is G-d as our ancestors knew Him, as He revealed His glory to them both by world and by means of mighty acts. This is the only way to conceive of G-d if we are to reach and to hold fast to that concept of truth which refutes all error and folly.

etc. He thus causes us to see Him as a Being, Which, though limitlessly exalted in awesome greatness and almighty power, is still so infinitely close to all of us that there is no need for the services of any intermediary between Him and ourselves.

The nature of His loving providence is such that are own lives and our own welfare, as well as those of even our remotest descendants are assured because of the good deeds of our ancestors and theirs. It is as the sons of the fathers that they bear His name, that they have a portion in His infinite love and that they may hopefully await the redeemer to be sent by Him. He is their King, Help, Saviour and Shield even as He was that of their fathers. Let us, then, emulate our father Abraham. When G-d calls upon us to set us new tasks or to test us with new trials, let us respond with the simple answer that Abraham taught us to give: הנני 'I am ready', 'Here I am'. If we will choose to follow this path, then G-d will prove to be our own Shield today even as He was the shield of Abraham long ago.